

УДК 374.72 : 366.61 : 316.4.051

DOI: 10.31499/2618-0715.1(6).2021.234211

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В КОНТЕКСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Сичова Вікторія, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри соціології управління та соціальної роботи, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ORCID 0000-0001-5001-838

E-mail: vvs2679@ukr.net, v.sychova@karazin.ua

Хижняк Лариса, доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ORCID 0000-0003-4966-3203

E-mail: l.khyzhniak@karazin.ua

Вакуленко Світлана, кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології управління та соціальної роботи, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ORCID 0000-0003-3293-1670

E-mail: s.vaculenko@karazin.ua

У статті проаналізовано вплив трансформації умов професійної діяльності фахівців у сфері соціальної роботи на розробку нових підходів до забезпечення їхньої неперервної освіти. Доведено, що неперервна освіта є способом професійного удосконалення, що реалізується шляхом набуття відповідних компетентностей у процесі підвищення кваліфікації. Обґрунтовано необхідність соціологічного супроводу неперервної освіти фахівців у сфері соціальної роботи, що сприяє розвитку нормативно-правової, соціальної, методичної, управлінської, комунікативно-емпатичної, конфліктологічної та етичної компетентностей, а також соціологічної уяви. Запропоновано концептуальну модель підвищення кваліфікації фахівців у сфері соціальної роботи в умовах неперервної освіти.

***Ключові слова:** соціальна робота, фахівці у сфері соціальної роботи, неперервна освіта, підвищення кваліфікації, компетентнісний підхід, професійна компетентність, соціологічна уява, концептуальна модель.*

DEVELOPING SPECIALISTS' SKILLS OF IN SOCIAL SPHERE IN THE CONTEXT OF CONTINUOUS EDUCATION

Sychova Viktoriia, Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Professor of Sociology of Management & Social Work Department, V.N.Karazin Kharkiv National University

ORCID 0000-0001-5001-838

E-mail: vvs2679@ukr.net, v.sychova@karazin.ua

Khyzhniak Larysa, Doctor of Sciences in Sociology, Professor, Professor of the Applied Sociology and Social Communications Department, V.N. Karazin Kharkiv National University

ORCID 0000-0003-4966-3203

E-mail: l.khyzhniak@karazin.ua

Vakulenko Svitlana, PhD in Sociology, Associate Professor, Associate Professor of the Sociology of Management and Social Work Department School of Sociology V. N. Karazin Kharkiv National University

ORCID 0000-0003-3293-1670

E-mail: s.vaculenko@karazin.ua

The article analyzes the impact of the transformation of professional activities of specialists working in the social sphere on the new approaches development to providing their continuous education. It is proved that continuous education is a professional improvement that is realized through specialists' acquiring relevant competencies in the process of their development. It has been emphasized that there is a need for sociological support for the specialists' continuous education working in the social sphere, which includes the formation of competencies that develop a sociological imagination, the ability to construct social problems and ways to solve them in the field of social work. It has been found that sociological imagination plays a dual role in the practice of social work: on the one hand, it enables specialists to adequately perceive their professional role, to make aware of their functions following the new social reality, and on the other – to take into account the status features of different recipients of social services in an unstable social environment. The conceptual model of specialists' professional skill development working in the social sphere in the context of continuing education has been proposed. It considers the specific features of providing social and rehabilitation services in the conditions of decentralization of the social service system, and workers' training rendering social and rehabilitation services according to various programs, taking into account the peculiarities of social agencies and institutions. The paper presents the subject matter of classes contained in a curriculum developed by the authors' educational program for conducting professional skill development courses for employees of territorial social service centres (provision of social services) and geriatric boarding houses in the Kharkiv region. The interconnection between the specialists' professional skills development working in the social sphere and the development of normative and legal, social, methodological, management, communicative and empathetic, conflictology and ethical competencies has been substantiated following the provisions of sociological imagination put forward by P. Sztompka.

Keywords: social work, specialists working in social sphere, continuous education, development of skills, competence-based approach, professional competency, sociological imagination, conceptual model.

Постановка проблеми. Нові виклики сучасної цивілізації мають глобальний, системний характер. Вони обумовлені не лише соціально-політичними, фінансово-економічними, екологічними проблемами, але й кардинальними змінами в системоутворюючих соціальних інститутах, у тому числі в інституті соціального управління, системі надання соціальних послуг, управлінських, освітніх, культурних практиках.

Ускладнення соціальних процесів у світі, і в Україні зокрема, створюють нову ситуацію, висувують підвищені вимоги до діяльності соціальних служб, до культури соціального менеджменту, якості надання соціальних послуг. В умовах викликів і загроз XXI ст. зростає науковий інтерес до соціологічних концептів,

зокрема П. Штомпки, щодо ролі соціологічної уяви в процесі розвитку соціальних інститутів, що перебувають у процесі змін.

Демографічна ситуація в Україні, за якої понад 20% населення складають громадяни віком від 60 років, та тенденція зростання частки зазначеної категорії громадян (майже до 40% від загальної чисельності населення у 2050 році) [22] обумовлюють необхідність подальшого вдосконалення системи надання соціальних послуг особам похилого віку.

Реалізація завдань реформи сфери соціальних послуг в умовах децентралізації, що розпочалася з 2014 р., передбачає, серед іншого, підвищення професійної компетентності співробітників територіальних центрів соціального обслуговування, геріатричних пансіонатів різних типів / форм власності, підвищення рівня їхньої поінформованості та обізнаності щодо сучасного стану сфери соціальних послуг із метою підвищення якості надання останніх. Це також актуалізує потребу формування у фахівців сфери соціальної роботи соціологічної уяви – «визнання різноманітності та множинності соціальної реальності, здатність пов'язати будь-яку подію, що відбувається в суспільстві, зі структурними, культурними та історичними контекстами, а також з індивідуальними і колективними діями членів суспільства» [28, р. 149].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування професійної компетентності соціальних працівників розглядається в публікаціях В. Дударьова, О. Пожидаєвої, Е. Садовської, Т. Семигіної, А. Ярошенко [3; 17; 18] та ін. Окремим аспектом аналізу професійної компетентності можна вважати її вплив на становлення професійної ідентичності соціальних працівників, на що вказують Г. Котломанітова, К. Олійник [9; 14]. Питанням організації неперервної освіти для соціальних працівників присвячені роботи Т. Спіріної, Н. Тимошенко, Н. Циган [21; 24; 26; 27] та ін.

Оновлення й поповнення знань через систему підвищення кваліфікації як форми неперервної освіти дорослих є освітнім трендом, що охоплює різні країни [7] та професійні групи [1]. Розвиток неперервної освіти наразі пов'язується з необхідністю розробки технологій підвищення кваліфікації на основі репродуктивно-продуктивного переходу [5], що забезпечує формування компетентностей фахівців для їхньої успішної професійної діяльності в умовах цифровізації різних сфер суспільного життя, у тому числі соціальної роботи [12]. Зазначимо також, що соціальна робота визнана феноменом суспільства [19], її образи соціокультурно обумовлені [13], пов'язані з реалізацією функцій соціальної держави [8], а також із напрямками соціальної політики в конкретному часопросторі [10] і новими вимогами до управління системою соціального захисту населення [25]. Професіоналізація соціальної роботи як основа її інституціалізації має відповідати глобальним і локальним тенденціям, притаманним сучасному соціуму, і передбачає соціологічний супровід соціальної роботи [20].

Мета статті – визначити необхідні компетентності, потрібні для формування соціологічної уяви фахівців у сфері соціальної роботи, та запропонувати концептуальну модель підвищення їхньої кваліфікації в умовах неперервної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійне навчання в системі неформальної андрогогічної освіти – процес цілеспрямованого формування та модернізації у співробітників територіальних центрів соціального обслуговування, геріатричних пансіонатів спеціальних професійних знань, розвиток необхідних навичок і вмій, що дають змогу підвищувати ефективність здійснення соціальної роботи, якісно виконувати функціональні (посадові) обов'язки, опанувати нові види професійної діяльності.

Підвищення кваліфікації співробітників територіальних центрів соціального обслуговування, геріатричних пансіонатів – соціальних працівників, інших фахівців, що надають соціальні та реабілітаційні послуги, – здійснюється не рідше одного разу на три роки [16]. Підвищення кваліфікації на засадах вільного вибору форм навчання та програм є умовою проведення чергової атестації працівників, що надають соціальні та реабілітаційні послуги.

За підтримки Департаменту соціального захисту населення Харківської обласної державної адміністрації (ХОДА) протягом 2019 року реалізовувався соціальний проект «Захист громадян похилого віку від дискримінації, домашнього насильства та жорстокого ставлення «Стоп насильству!», який ініціювала та виграла на конкурсній основі громадська організація «Соціальний комунікативний центр» (голова – В. В. Сичова).

Під час реалізації проекту було проведено тренінги для співробітників територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) низки районів і міст Харківської області. Також було розроблено та опубліковано методичні матеріали [4] для використання співробітниками територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) (далі – терцентри) у соціальній роботі з людьми похилого віку.

За підтримки Департаменту соціального захисту ХОДА в серпні-вересні 2020 року громадською організацією «Соціальний комунікативний центр» було проведено експертне опитування співробітників терцентрів у всіх районах Харківської області, а також у м. Харкові. Основною метою експертного опитування було дослідити діяльність терцентрів у сфері запобігання та протидії насильству щодо людей похилого віку. Разом із тим було з'ясовано, що після введення в дію Закону України «Про соціальні послуги» (2019 р.) фахівці у сфері соціальної роботи потребують: систематизації знань із нормативно-правового забезпечення соціальної роботи з людьми похилого віку, державних стандартів соціальних послуг; умінь розбиратися в проблемних питаннях застосування зазначеного закону в частині розрахунку показників якості соціальних послуг, оцінки заходів соціальної підтримки (аналіз, прогнозування); оволодіння методами визначення індивідуальних потреб вразливих категорій, зокрема людей похилого віку; удосконалення навичок самоконтролю, виявлення стану професійного вигорання та запобігання йому, профілактики емоційного / професійного вигорання; використання сучасних підходів при застосуванні інноваційних методів соціальної роботи з людьми похилого віку, комунікативних технологій при організації соціальної реабілітації, алгоритмів найбільш уживаних практичних дій; опанування технологій розв'язання конфліктів (переговори,

медіація, консультування).

Цифровізація соціальної сфери, зміни в суспільному та організаційному розвитку обумовлюють необхідність неперервної освіти з метою найкращої підготовки людини до життя у швидкозмінному світі. Так, у жовтні 2020 р. урядовим розпорядженням була схвалена Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери з метою забезпечення європейських стандартів функціонування інституцій соціального захисту, надання послуг соціального характеру [23]. Зазначеними змінами обумовлена необхідність формування у фахівців сфери соціальної роботи соціологічної уяви, що, зокрема, передбачає «усвідомлення динаміки, постійного розвитку різних соціальних інститутів, організацій, соціально-економічних систем, політичних режимів» [28, р. 149]. Це актуалізує підвищення рівня професійних компетентностей фахівців у сфері соціальної роботи.

Необхідний рівень професійних компетентностей визначається Національною рамкою кваліфікацій. Для фахівців у сфері соціальної роботи слід мати: сформовану інтегральну компетентність як «здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в певній галузі професійної діяльності та в процесі фахового навчання, що передбачає застосування певних теорій, методів і технологій соціальної роботи, що характеризується невизначеністю умов і вимог розв'язання професійних завдань» [11]. Вона складається з таких компонентів:

знання: спеціалізовані концептуальні знання, набуті в процесі навчання та/або професійної діяльності (напряму «Соціальна робота»), включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичного осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань;

уміння: здатність розв'язувати проблеми в нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності;

комунікація: зрозуміле й недвозначне донесення до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються (фахівців із соціальної роботи), інформації, ідей, проблем, рішень, власного досвіду та аргументації; збір, інтерпретація та застосування даних; спілкування з професійних питань, у тому числі іноземною мовою, усно та письмово;

автономність і відповідальність: спроможність нести відповідальність за вироблення та ухвалення рішень у непередбачуваних робочих та/або навчальних контекстах; за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів; формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти [11].

Слухач, який засвоїв програму, має оновити, доповнити, розширити професійні (фахові) компетентності. Затверджені у 2017 р. кваліфікаційні характеристики професій працівників соціальної сфери [2], а також нові вимоги до якості надання соціальних послуг передбачають, що професійні компетентності фахівців територіальних центрів соціального обслуговування та геріатричних

пансіонатів мають складатися з нормативно-правової, соціальної, методичної, управлінської, комунікативно-емпатичної, конфліктологічної та етичної компетентностей.

Безумовно, надзвичайно важливим результатом підвищення кваліфікації має стати вдосконалення нормативно-правової компетентності слухачів. Після підвищення кваліфікації вони мають знати основний зміст чинної законодавчої та іншої нормативно-правової бази діяльності у сфері надання соціальних послуг і соціального захисту. Разом із тим, їм необхідно вміти використовувати й переносити в конкретні життєві ситуації набуті чи оновлені знання в цій сфері. Також співробітники терцентрів та геріатричних пансіонатів мають розуміти зміст державної політики у сфері соціальної роботи, бути обізнаними з питань державних соціальних стандартів. Крім того, вони мають у доступній формі донести основні положення нормативно-правових документів своїм клієнтам. І, безумовно, виконувати функціональні (посадові) обов'язки, дотримуючись чинного законодавства.

Важливе місце у професійній діяльності працівників соціальної сфери посідає саме соціальна компетентність. Наразі зростають вимоги до соціальних компетентностей фахівців і стратегій їх розвитку [6]. При цьому соціальні компетентності набуває фахівець із розвиненою соціологічною уявою. Більше того, як зазначає О. С. Плотнікова, «соціальні працівники в тандемі із вченими відіграють головну роль у конструюванні соціальних проблем. Соціальна робота і її завдання можуть позиціонуватися як частина соціальної політики, тому від «думки» соціальних працівників залежить рівень надання допомоги групам, які дискримінуються, у тому числі залежить, чи буде тривати матеріальна депривація державою таких клієнтів. Проблематизація – процес конструювання (створення) соціальних проблем, присутність їх на сцені публічних дебатів і висунення «тверджень-вимог» зацікавленими особами (агентами, носіями проблеми) до суспільства із зазначенням негативних соціальних умов, що вимагають їх усунення або зміни» [15, с. 630].

Фахівці соціальної сфери мають вміти виявляти соціально значущі проблеми, діагностувати, прогнозувати, проектувати та моделювати соціальні ситуації, а також чинники, що впливають на соціальне благополуччя різних верств населення. У цьому їм допоможуть знання про критерії визначення складних життєвих обставин, види соціальних послуг, умови та порядок їх надання; систему установ і організацій, що їх надають. Також передбачається, що зазначені фахівці мають уміти скласти індивідуальний план надання соціальних послуг.

У сучасному суспільстві неможливо уявити собі фахівця із соціальної роботи, який би не був обізнаний у теоріях і методах соціальної роботи, а також не володів методами інших наук, зокрема соціологічними методами, і не використовував би їх у своїй роботі. Соціологічні методи можуть широко застосовуватися для проведення прикладних досліджень у галузі соціальної роботи, для розроблення цільових соціальних програм для певних адміністративно-територіальних одиниць. Окрім знань основ соціології (розуміння процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості), сучасному

фахівцеві – соціальному працівнику – потрібні знання основ психології (розуміння психічних властивостей, станів і процесів особистості), педагогіки, психіатрії, соціальної реабілітації, основ надання першої медичної допомоги, основ надання долікарської допомоги, санітарії, гігієни тощо. Все означене вище складає сутність методичної компетентності.

Важливою складовою підготовки працівників соціальної сфери, у тому числі й у програмах підвищення кваліфікації, є формування, розвиток і вдосконалення управлінської компетентності. Остання передбачає здатність її носія розробляти перспективні та поточні плани, програми проведення заходів, оперативно ухвалювати ефективні рішення у складних ситуаціях, застосовувати певні практичні дії для покращення соціального добробуту й підвищення соціальної безпеки клієнтів соціальних служб і установ. Для цього фахівцеві необхідні знання про сутність соціальних програм; види і механізми надання соціальних послуг; уміння здійснювати комплексне оцінювання стану та індивідуальних потреб отримувачів соціальних послуг, що опинилися у складних життєвих обставинах; уміння залучати ресурси клієнта, його сім'ї та громади для реалізації плану надання соціальних послуг. При цьому фахівець сфери соціальної роботи має демонструвати креативний підхід до розв'язання проблем клієнтів, уміти ухвалювати інноваційні рішення, застосовувати творчі здібності для формування принципово нових ідей. Водночас він має вміти аргументувати власну позицію та переконати клієнта (особу чи сім'ю) у доцільності обраного плану надання соціальних послуг та його перевагах.

Від сучасних фахівців у сфері соціальної роботи вимагають володіти здатністю контролювати процес та якість надання соціальних послуг, здійснювати моніторинг якості послуг під час реалізації індивідуального плану надання соціальних послуг. Тож надзвичайно важливого значення набуває формування комунікативно-емпатичної компетентності. Вона передбачає здатність взаємодіяти з клієнтами з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей; залучати ефективні стратегії спілкування залежно від ситуації; демонструвати толерантність, емпатію, схильність до емоційної праці. При цьому така взаємодія повинна ґрунтуватися на взаємній довірі та дотриманні етичних принципів і стандартів соціальної роботи.

Окрім клієнтів, фахівець має вміти взаємодіяти із представниками інших професійних груп різного рівня (експертами з інших галузей / видів економічної діяльності) та громад, налагоджувати взаємодію державних, громадських і комерційних організацій на засадах соціального партнерства. Здатність використовувати методи профілактики для запобігання порушень поведінки, міжособистісних стосунків; представляти інтереси отримувача соціальних послуг, застосовувати методи посередництва з метою запобігання та розв'язання конфліктних ситуацій, управління конфліктами становить зміст такої важливої складової підвищення кваліфікації соціальних працівників, як конфліктологічна компетентність. Фахівець у сфері соціальної роботи має володіти знаннями про стратегії, тактики поведінки під час конфлікту, форми та методи представництва

інтересів, посередництва, управління конфліктами, технології розв'язання конфліктних ситуацій.

Невід'ємною складовою процесу підготовки й підвищення кваліфікації соціальних працівників є формування, розвиток і вдосконалення етичної компетентності, тобто здатності дотримуватися етичних принципів і стандартів соціальної роботи. Під час надання соціальних послуг соціальний працівник може неодноразово стикатися з проблемами етичного характеру або навіть із необхідністю розв'язання етичних дилем. Тому він має вміти інтегрувати теоретичні знання з етики соціальної роботи і практичний досвід; реалізовувати етичні принципи та стандарти професійної діяльності на практиці, що досягається через демонстрацію поваги до культурних, релігійних, етнічних відмінностей клієнтів, вміння розрізняти вплив стереотипів і упереджень.

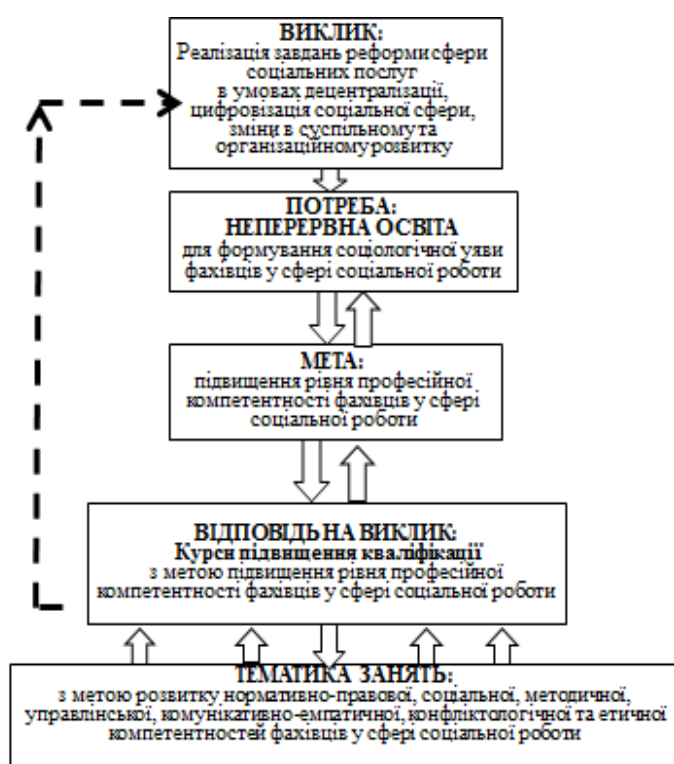

Рис. 1. Концептуальна модель підвищення кваліфікації фахівців у сфері соціальної роботи в умовах неперервної освіти

З метою розвитку вищезазначених компетентностей пропонуємо концептуальну модель підвищення кваліфікації фахівців у сфері соціальної роботи в умовах неперервної освіти (рис.1).

Підвищення кваліфікації співробітників терцентрів та геріатричних пансіонатів сприятиме формуванню в них нормативно-правової, соціальної, методичної, управлінської, комунікативно-емпатичної, конфліктологічної та етичної компетентностей.

Авторками статті розроблена освітня програма для проведення курсів

підвищення кваліфікації співробітників територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), геріатричних пансіонатів у Харківській області за спеціальністю 231 «Соціальна робота». Вона містить перелік тематичних занять, що сприяють формуванню необхідних компетентностей, впливають на розвиток соціологічної уяви фахівців у сфері соціальної роботи (табл. 1).

Пріоритетними напрямками в процесі підвищення кваліфікації працівників, які надають соціальні та реабілітаційні послуги, є: розуміння сутності реформи соціальної сфери в умовах децентралізації системи соціальних послуг; засвоєння сучасного нормативно-правового забезпечення надання соціальних і реабілітаційних послуг, державних соціальних стандартів, чинних в Україні; поглиблення знань про нову класифікацію соціальних послуг, критерії діяльності надавачів соціальних послуг; інноваційні методики та технології соціальної роботи з людьми похилого віку та людьми з інвалідністю; формування у працівників, які надають соціальні та реабілітаційні послуги, умінь і навичок оцінювання потреб у соціальних послугах та якості надання соціальних послуг.

Програмні результати навчання передбачають усвідомлення фахівцями у сфері соціальної роботи соціальних проблем, особливостей надання соціальних і реабілітаційних послуг людям похилого віку та особам із інвалідністю в різних закладах і установах у сучасних умовах.

Таблиця 1

Формування соціологічної уяви фахівців у сфері соціальної роботи в процесі підвищення кваліфікації

Теми занять	Компетентності	Положення соціологічної уяви, за П. Штомпкою [28, с. 148–149]
1. Поведінка співробітників територіальних центрів соціального обслуговування, геріатричних пансіонатів у конфліктних ситуаціях, конфліктах. 2. Діяльність із запобігання та протидії домашньому насильству	соціальна; управлінська; методична; конфліктологічна	Усі соціальні феномени є результатом і наслідком будь-яких дій, навмисних і ненавмисних, результатом миттєвим або поступовим, «відкладеним у часі», безпосереднім або опосередкованим
3. Нормативно-правове забезпечення соціальної роботи з людьми похилого віку, особами з інвалідністю 4. Державні соціальні стандарти в Україні	нормативно-правова; соціальна; етична	усвідомлення глибоких, прихованих структурних і культурних меж, що визначають шанси і межі суб'єктивних дій
5. Техніки інтерв'ювання та консультування отримувачів соціальних послуг	соціальна; методична	розуміння того, що будь-яке сучасне соціальне явище одночасно являє собою і спадок минулого, своєрідну культурну і соціальну традицію, яка різними способами чинить свій вплив на сучасні дії людей

6. Інноваційні методи соціальної роботи з людьми похилого віку, особами з інвалідністю 7. Розрахунок показників якості соціальних послуг, заходів соціальної підтримки та їхня оцінка (аналіз, прогнозування)	соціальна; методична; управлінська	різні соціальні інститути, організації, політичні режими і соціально-економічні системи розглядаються як постійно мінливі, такі, що безперервно розвиваються
8. Методи визначення індивідуальних потреб вразливих категорій (оцінка потреб осіб у зв'язку з розширенням кола категорій) 9. Технології розв'язання конфліктів (переговори, медіація, консультування)	методична; комунікативно-емпатична; конфліктологічна	розуміння, здатність прийняти і зрозуміти величезну різноманітність форм соціального життя, орієнтація на емпатію і толерантність

(Таблиця складена авторками)

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, трансформація умов професійної діяльності фахівців у сфері соціальної роботи вимагає розробки нових підходів до забезпечення їхньої неперервної освіти. Неперервна освіта передбачає професійне удосконалення, що реалізується шляхом набуття фахівцями відповідних компетентностей у процесі підвищення кваліфікації. Неперервна освіта фахівців у сфері соціальної роботи потребує соціологічного супроводу, що розвиває соціологічну уяву, здатність конструювати соціальні проблеми та шляхи їх розв'язання у сфері соціальної роботи. Соціологічна уява в практиках соціальної роботи відіграє подвійну роль: з одного боку, вона надає можливість фахівцям адекватно сприймати свою професійну роль, усвідомлювати свої функції, відповідно до нової соціальної реальності, а з іншого – враховувати статусні особливості різних отримувачів соціальної допомоги в нестабільному соціумі.

З урахуванням особливостей надання соціальних і реабілітаційних послуг в умовах децентралізації системи соціальних послуг запропоновано концептуальну модель підвищення кваліфікації фахівців у сфері соціальної роботи в контексті неперервної освіти. Тематика занять у рамках освітньої програми для проведення курсів підвищення кваліфікації співробітників територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), геріатричних пансіонатів у Харківській області орієнтована на розвиток у фахівців сфери соціальної роботи нормативно-правової, соціальної, методичної, управлінської, комунікативно-емпатичної, конфліктологічної та етичної компетентностей, відповідно до положень соціологічної уяви (за П. Штомпкою).

Подальші наукові розвідки у зазначеному напрямку будуть пов'язані з дослідженням методів розвитку соціологічної уяви фахівців у сфері соціальної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андриенко О. А. Повышение квалификации как форма непрерывного образования взрослых. *Балтийский гуманитарный журнал*. 2018. Т. 7. № 4(25). С. 211–214.
2. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Вип. 80. Соціальні послуги: затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 29.03.2017 № 518. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text>
3. Дударьов В. В. Професійна компетентність соціальних працівників: методи управління. *Грані*. 2015. № 4(120). С. 27–31.
4. Захист громадян похилого віку від дискримінації, домашнього насильства та жорстокого ставлення «Стоп насильству!»: соціальний проект громадської організації «Соціальний комунікативний центр» / уклад. Сичов В. А., Сичова В. В.; ГО «СКЦ»; за підтримки Департаменту соціального захисту населення Харківської обласної державної адміністрації. Харків: ФОП Соценко Д. А., 2019. 20 с.
5. Карпов А. Образование будущего: репродуктивно-продуктивный переход. *Вопросы философии*. 2020. № 1. С. 5–16.
6. Келасьев В.Н., Первова И.Л. Социальная компетентность: уровни, структура, стратегии формирования. СПб. : Астерион, 2019. 122 с.
7. Килпи-Йаконен Э., Воно де Вильена Д., Шюрер С., Блоссфельд Х-П. Образование взрослых в контексте жизненного пути: международное сравнение. *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2016. Том XIX. № 5(88). С. 146–161.
8. Коломийцев В. Ф., Ларин О. Н. О социальном государстве: размышления социологов. М.: URSS: ЛЕНАНД, 2020. 109 с.
9. Котломанітова Г. Соціальна компетентність як умова професійної ідентичності фахівця у галузі соціальної роботи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2018. Випуск 21. С. 104–108.
10. Мехришвили Л. Л., Скок Н. И. Социальная политика и социальная работа: параметры пересечения / Тюм. индустр. ун-т. Тюмень: ТИУ, 2018. 159 с.
11. Національна рамка кваліфікацій: Додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>
12. Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития: Материалы XVII международной конференции 26–28 сентября 2019 г. СПб. : Изд-во СПбГЭУ, 2019. 715 с.
13. Образы социальной работы: социокультурная рефлексия / Григорьева О.А. (и др.); под ред. Е. Ярской-Смирновой. М. : Вариант, 2016. 133 с.
14. Олійник К. С. Формування професійної ідентичності соціальних працівників за допомогою тренінгів. *Вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. Випуск 2(39). С. 157–159.
15. Плотникова Е. С. Роль социального работника в конструировании социальных проблем // Помогающие профессии: научное обоснование и инновационные технологии / Нац. исслед. Нижегород. гос. ун-т им. Н. И. Лобачевского и др.; Под общ. ред. Саралиевой З. Х. Нижний Новгород, 2016. С. 629–632.
17. Порядок атестації соціальних працівників, інших фахівців, що надають соціальні та реабілітаційні послуги: Затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України 01.10.2012 № 612; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22 жовтня 2012 р. за № 1771/22083. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1771-12#Text>
18. Садовська Е., Ярошенко А. Формування професійної компетентності соціального працівника в умовах вищого навчального закладу : монографія. Київ, 2018. 113 с.
19. Семігіна Т. В., Пожидаєва О. В. Формування компетентностей соціальних працівників: міжнародна та локальна практика. *Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук : колективна наукова монографія. Видання 1*. Вінниця, 2020.
20. Социальная работа как феномен современного общества / отв. ред. А. Ю. Нагорнова. Ульяновск : Зебра, 2018. 155 с.

21. Социология и социальная работа в глобальном мире: материалы междунар. науч.-практ. конф., 3 апр. 2019 г. / Белгор. ун-т кооп., экономики и права, Совет руководителей кооп. учеб. заведений. Белгород : Изд-во БУКЭП, 2019. 218 с.
22. Спіріна Т. П. Професійна підготовка соціальних працівників у системі неперервної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Педагогічні науки.* 2013. № 11(2). С. 263–267.
23. Стратегія державної політики з питань здорового та активного довголіття населення на період до 2022 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 січня 2018 р. № 10-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/10-2018-%D1%80#Text>
24. Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери: Затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1353-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text>
25. Тимошенко Н. Є. Етапи професійного зростання соціальних працівників в системі неперервної професійної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Педагогічні науки.* 2014. № 4. С. 155–164.
26. Токаева А. Б. Управление системой социальной защиты населения: региональный аспект. Владикавказ : Цопанова А.Ю., 2018. 177 с.
27. Циган Н. В. Неперервна освіта в системі розвитку професійної компетентності фахівців соціальних закладів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2019. № 67, т. 1. С. 73–76.
28. Циган Н. В. Професійний розвиток соціальних працівників у системі неперервної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Педагогічні науки.* 2017. № 8(1). С. 308–314.
29. Штомпка П. Теоретическая социология и социологическое воображение. *Социологический журнал.* 2001. № 1. С. 148–159.

REFERENCES

1. Andrijenko O. A. Povysheniye kvalifikatsiji kak forma nepreryvnoho obrazovaniya vzroslyh. *Baltiyskij humanitarnyj zhurnal.* 2018. T. 7. № 4(25). S. 211–214.
2. Dovidnyk kvalifikatsiynykh harakterystyk profesiy pratsivnykiv. Vypusk 80. Sotsialni posluhy: Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 29 bereznia 2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text>
3. Dudar'ov V. V. Profesiyna kompetentnist' sotsialnykh pratsivnykiv: metody upravlinnia. *Hrani.* 2015. № 4(120). S. 27–31.
4. Zahyst hromadian pohyloho viku vid dyskryminatsii, domashn'ogo nasyt'stva ta zhorstokoho stavlennia «Stop nasyt'stvu!»: sotsialnyi proiekt hromads'koi orhanizatsii «Sotsialnyi komunikatyvnyi tsentr / ukhad. Sychov V. A., Sychova V. V. ; HO «SKTS»; za pidtrymky Departamentu sotsialnoho zakhystu naseleння Kharkivs'koi oblasnoi derzhavnoi administratsii. Kharkiv : FOP Sotsenko D. A., 2019. 20 s.
5. Karpov A. Obrazovaniye budushheho: reproduktivno-produktyvnyy perehod. *Voprosy filosofiyi.* 2020. № 1. S. 5–16.
6. Kelas'jev V. N., Pervova I. L. Sotsyalnaja kompetentnost: urovni, strukrura, strategiji formirovaniya. SPb. : Asterion, 2019. 122 s.
7. Kilpi-Yakonen E., Vono de Vil'jena D., Shjurer S., Blossfeld H.-P. Obrazovaniye vzroslyh v kontekste zhiznennogo puti: mezhdunarodnoje sravneniye. *Zhurnal sotsiologii i sotsial'noj antropologii.* 2016. Tom XIX. № 5 (88). S. 146–161.
8. Kolomijtsev V. F., Larin O. N. O sotsial'nom gosudarstve: razmyshleniya sotsiologov. M. : URSS : LENAND, 2020. 109 s.
9. Kotlomanitova H. Sotsialna kompetentnist' iak umova profesiinoi identychnosti fakhivtsya u galuzi sotsialnoi roboty. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti.* 2018. Vypusk 21. S. 104–108.
10. Mehrishvili L. L., Skok N. I. Sotsialnaja politika I sotsialnaja rabota: parametry peresecheniya / Tjum. industr. un-t. Tjumen' : TIU, 2018. 159 c.

11. Natsional'na ramka kvalifikatsii: Dodatok do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 lystopada 2011 r. v redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25 chervnia 2020 r. № 519. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>
12. Obrazovaniye cherez vsju zhizn': nepreryvnoye obrazovaniye v interesah ustojchivogo razvitiya: Materialy XVII mezhdunarodnoj konferentsii 26–28 sentjabrja 2019 g. SPb. : Izd-vo SPBGEU, 2019. 715 s.
13. Obrazy sotsialnoj raboty: sotsiokulturnaja refleksiya / Grigor'jeva O. A. (i dr.); pod red. Ye. Yarskoj-Smirnoj. M. : Вариант, 2016. 133 s.
14. Oliinyk K. S. Formuvannia profesiinoi identychnosti sotsialnykh pratsivnykiv za dopomohoiu treninhiv. *Visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Pedahohika. Sotsialna robota»*. 2016. Vypusk 2(39). S. 157–159.
15. Plotnikova Ye. S. Rol' sotsial'nogo rabotnika v konstruirovannii sotsial'nyh problem // Pomogajushhije professii: nauchnoje obosnovaniye i innovatsionnye tehnologii / Nats. issled. Nizhnegor. gos. un-t im. N. I. Lobachevskogo i dr.; Pod obshh. red. Saralijevoj Z. H. Nizhnij Novgorod, 2016. S. 629–632.
16. Poriadok atestatsii sotsial'nykh pratsivnykiv, inshykh fakhivtsiv, shcho nadaiut' sotsialni ta reabilitatsiini posluhy: Zatverdzheno Nakazom Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy 01.10.2012 № 612; zareiestrovano v Ministerstvi yustytysii Ukrainy 22 zhovtnia 2012 r. za № 1771/22083. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1771-12#Text>
17. Sadovs'ka E., Yaroshenko A. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti sotsialnoho pratsivnyka v umovakh vyshchoho navchal'noho zakladu : monohrafiia. Kyiv, 2018. 113 s.
18. Semyhina T. V., Pozhydaieva O. V. Formuvannia kompetentnostey sotsialnykh pratsivnykiv: mizhnarodna ta lokal'na praktyka. *Reprezentatsiia osvitynykh dosiahnen', mas-media ta rol' filolohii u suchasni systemi nauk : kolektyvna naukova monohrafiia. Vydannia 1*. Vinnytsia, 2020.
19. Sotsialnaja rabota kak fenomen sovremennogo obshhestva / otv. red. A. Yu. Nagornova. Ul'janovsk : Zebra, 2018. 155 s.
20. Sotsiologija I sotsialnaja rabota v global'nom mire: materialy mezhdunar. nauch.-prakt. konf., 3 apr. 2019 g. / Belgor. un-t koop., ekonomiki I prava, Sovet rukovoditelej koop. ucheb. zavedenij. Belgorod : Izd-vo BUKEP, 2019. 218 s.
21. Spirina T. P. Profesiina pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv u systemi neperervnoi osvity. *Visnyk Luhans'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia Pedahohichni nauky*. 2013. № 11(2). S. 263–267.
22. Stratehiia derzhavnoi polityky z pytan' zdorovoho ta aktyvnoho dovhollittia naselennia na period do 2022 r.: skhvaleno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 sichnia 2018 r. № 10-p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/10-2018-%D1%80#Text>
23. Stratehiia tsyfrovoi transformatsii sotsialnoi sfery: Zatverdzhena rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28 zhovtnia 2020 r. № 1353-p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text>
24. Tymoshenko N. Ye. Etapy profesiynoho zrostannia sotsialnykh pratsivnykiv v systemi neperervnoi profesiinoi osvity. *Visnyk Luhans'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia Pedahohichni nauky*. 2014. № 4. S. 155–164.
25. Tokajeva A. B. Upravleniye sistemoy sotsialnoj zashhity naselenija: regional'nyj aspekt. Vladikavkaz : Tsopanova A. Yu., 2018. 177 s.
26. Tsyhan N. V. Neperervna osvita v systemi rozvytku profesiynoi kompetentnosti fakhivtsiv sotsialnykh zakladiv. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zagal'noosvitnii shkolkakh*. 2019. № 67, t. 1. S. 73–76.
27. Tsyhan N. V. Profesiinyi rozvytok sotsialnykh pratsivnykiv u systemi neperervnoi osvity. *Visnyk Luhans'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia Pedahohichni nauky*. 2017. № 8(1). S. 308–314.
28. Shtompka P. Teoreticheskaja sociologija i sociologicheskije vobrazheniye. *Sociologicheskij zhurnal*. 2001. №1. S. 148–159.